

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu

38210

A5848.

Eesti-maa-rahwa

Kalender

eht

Täht-Raamat

1863

aasta peale pärast meie

Issanda Jeesuse Kristuse

sündimist.

Sel aastal on 365 päeva.

Tallinnas,

trükitud Lindworsi pärijate kirjadega.

Märkide seletus.

- Noor-kuu. ☉ Täis-kuu.
) Esimene weerand. ☾ Wiimne weerand.
 e. l. enne lõunat. — p. l. pärast lõunat.
 P. Pühha. — p. pärast eht päaw.

Aasta muutmised.

Kewade hakkab 9. Paastu-kuu päawal kellu 4, 12 minutit hommiku. Siis on päaw ja öö ühe pikkused.
 Sui hakkab 10. Jaani-kuu päawal kellu 12, 42 minutit hommiku. Siis on meil kõige piktem päaw.
 Sügise hakkab 11. Mihkli-kuu päawal kellu 2, 55 minutit õhtu. Siis on päaw ja öö ühe pikkused.
 Talwe hakkab 10. Jõulu-kuu päawal kellu 8, 45 minutit hommiku. Siis on meil kõige lühem päaw.

Päawa- ja Kuu-warjutamised.

Sel 1863 aastal warjutakse Päike 2 kord: 5. Lehe-kuu ja 30. Mardi-kuu päawal, ja Kuu warjutakse 2 kord: 20. Lehe-kuu ja 13. Mardi-kuu päawal. Nähtaw Päawa-warjutamine on 5. Lehe-kuu päawal; se hakkab peale kellu 4, 27 minutit p. l. ja lõppeb kellu 8, 52 minutit p. l. — Nähtaw Kuu-warjutamine on 20. Lehe-kuu päawal; se hakkab kellu 11, 25 minutit õhtu, ja lõppeb 21. Lehe-kuu päawal kellu 2, 45 minutit hommiku. Se teine Päawa-warjutamine 30. Mardi-kuu päawal ja teine Kuu-warjutamine 13. Mardi-kuu päawal ei ole siin Tallinnas mitte nähtaw.

Gebilligt von der Censur, jedoch nur in den Ostseegouvernements abzugeben. Dorpat, den 4. October 1862. Nr. 165.

Aastaid arwatakse tänamu:

	Aastat.
Maa ilma loomisest	5812
Jeesuse Kristuse sündimisest	1863
Tartu linna ülesehitamisest	833
Ristiuse Riamaale tulemisest	672
Tallinna ülesehitamisest	644
Pernu linna alustamisest	608
Raamatunde trükimise hakatusest	423
Enteruse õige usu üleswõtmisest	346
Rindworsi trükimaja hakatusest	255
Wanast katkust	206
Wäe Brandenburgi minemisest	185
Toompää ärapõlemisest	179
Suurest näljast Riia- ja Tallinna maal	168
Peterburgi linna ülesehitamisest	160
Teisest katkust	153
Meie Wäe Wene-riigi walitsuse alla saamisest	153
Tartu suure kooli alustamisest	61
Uute röövide panemisest	60
Prantsuse Moskwas olemisest	50
Eesti-maa priiuse kuulutusest	46
Meie suure Keisri Herrra Aleksandri II. sündim..	45
Riia-maa priiuse kuulutusest	43
Sumalateenistusest uue kiriku-seaduse järel	29
Meie Keisri Herrra Aleksandri II. walitsuse hak..	8
Krimi sõda hakatusest	9
Wiimsest hinge kirjutusest	5
Wene-maa priiuse kuulutusest	2

Nääri pääw. — Kristuse ümberseikamisest. Luk. 2, 21.

1 Teisip.	Nääri pääw	Mita Jummal!
2 Restnäd.	Nabel, Set	1, 45 e. l.
3 Neljasp.	Genof	
4 Reede	Metusala	Pilwene
5 Laupäaw	Simeon	ilm.

3 Kuu. Püha. — Targad homiko-maast. Matt. 1, 1—12.

6 Pühap.	3 Kuninga P.	
7 Esmasp.	Juljanus	 5, 41 p. l.
8 Teisip.	Erart	
9 Restnäd.	Peatus	Külmad
10 Neljasp.	Paawli pw.	ilmad on
11 Reede	Erwaim	tulemas.
12 Laupäaw	Rein	

1 P. p. 3 K. P. — Jesus 12 aastat wana. Luk. 2, 41—52.

13 Pühap.	Hilarius	6, 33 p. l.
14 Esmasp.	Robert.	
15 Teisip.	Tiidrit	Wahetlikud
16 Restnäd.	Kiispert	ilmad.
17 Neljasp.	Tönikse pw.	

18 Reede	Aksel	Külma ja
19 Laupäaw	Saara	lume sadu.

2 P. p. 3 K. P. — Pulmad Kaana linnas. Joan. 2, 1—11.

20 Pühap.	Waab. Seb.	Pääwapaiste.
21 Esmasp.	Neetu	Külmad ilmad
22 Teisip.	Madleena	
23 Restnäd.	Lota	 0, 4 e. l.
24 Neljasp.	Timoteus	
25 Reede	Paawli ümb.	on tulemas.
26 Laupäaw	Polikarpus	

9. P. e. Kr. üll. P. — Töötegijad wiinamäel. Matt. 20, 1—16.

27 Pühap.	Krisostomus	Külm ja
28 Esmasp.	Kaarl	lumesadune
29 Teisip.	Samuel	ilm.
30 Restnäd.	Adelgund	 0, 25 p. l.
31 Neljasp.	An	

Isel selle kuu pw. tõuseb päike l. kahelja 50 minutit, ja weereb alla l. kolm 29 minutit. — 11mal tõuseb päike l. kahelja 33 minutit, ja weereb alla l. kolm 52 minutit. — 21mal tõuseb päike l. kahelja 12 minutit, ja weereb alla l. neli 17 minutit.

1 Reede	Piriša	Pääwapaiste.
2 Laupäaw	Küündla pw.	

8 Püha e. Kr. üll. Püha. — Külwaja. Luf. 8, 4—15.

3 Pühap.	Hanna	Käre
4 Esmasp.	Beronika	külm.
5 Teisip.	Agata	
6 Keisnäd.	Toora	4, 45 e. l.
7 Neljasp.	Rikard	
8 Reede	Salomon	Külm
9 Laupäaw	Apolonia	ilm.

Paastu Püha. — Pime tee ääres. Luf. 18, 31—43.

10 Pühap.	Kolastika	Selge
11 Esmasp.	Cedu	ilm.
12 Teisip.	Wastla pw.	
13 Keisnäd.	Tuhka pw.	2, 13 e. l.
14 Neljasp.	Walentin	
15 Reede	Wauстина	Lumesadu.
16 Laupäaw	Juula	

1 P. Paastus. — Kristust kiusatakse. Matt. 4, 1—11.

17 Pühap.	Konstantia	Pääwapaiste.
18 Esmasp.	Kontordia	Selged
19 Teisip.	Sim. Apost.	ja külmad
20 Keisnäd.	Palwe pääw.	
21 Neljasp.	Jesaias	4, 25 p. l.
22 Reede.	Peetri pw.	
23 Laupäaw	Miina	ilmad.

2 P. Paastus. — Kananea maa naene. Matt. 15, 21—28.

24 Pühap.	Madikse pw.	Kange
25 Esmasp.	Wiktor	külm.
26 Teisip.	Nestor	Tuifune.
27 Keisnäd.	Leander	
28 Neljasp.	Justu	8, 34 p. l.

Isel selle kuu pw. tõuseb väike l. seitse 45 minutit, ja weereb alla l. neli 44 minutit. — Ilmal tõuseb väike l. seitse 17 minutit, ja weereb alla l. wiis 11 minutit. — 21mal tõuseb väike l. kuus 52 minutit, ja weereb alla l. wiis 33 minutit.

Martsi kuu. — 8 — Sel kuul on

1 Reede	Albinus	Lumesadu.
2 Laupääd	Medea	

3 P. Paast. — Kristus ajab kuradid wälja. Luf. 11, 14—28.

3 Pühap.	Kade	Range
4 Esmasp.	Adrian	
5 Teisip.	Angelus	külm.
6 Keisnäd.	Kotwrid	 4, 6 p. l.
7 Neljasp.	Perpetua	
8 Reede	Tsiprian	Lume=
9 Laupääd	Pööri pw.	

4 P. Paastus — Kristus jöddab 5000 meest. Joau. 6, 1—15.

10 Pühap.	Wikeus	sadused
11 Esmasp.	Konstantin	
12 Teisip.	Kreekor	ilmad.
13 Keisnäd.	Ernst	
14 Neljasp.	Safarjas	 10, 37 e. l.
15 Reede	Matilde	
16 Laupääd	Aleksander	

31 pääwa. — 9 — Paastu kuu.

5 P. Paastus.	Jeesus kiwidega wisatud.	Joan. 8, 46—59.
17 Pühap.	Truuta	Paras külm
18 Esmasp.	Kabriel	ja
19 Teisip.	Joosep	
20 Keisnäd	Olga	pääwapaiste
21 Neljasp.	Pent	
22 Reede	Kawael	 5, 48 e. l.
23 Laupääd	Tiits	

6 P. Paastus. — Kristuse sissejõitmine. Matt. 21, 1—9.

24 Pühap.	Palmi puu P. Maarja pw.	se järel
25 Esmasp.	Manuel	
26 Teisip.	Kustaw	tuleb pilwene
27 Keisnäd.	Kideon	
28 Neljasp.	Suur Neljasp.	 3, 2 p. l.
29 Reede	Suur Reede	
30 Laupääd	Adonius	

R. üll. P. — Kristuse ülestõusmine. Mark. 16, 1—8.

31 Pühap. | 1 Ülestõus. P. | ilm.

Isel selle kuu p. tõuseb päike k. kuus 25 minutit, ja weereb alla k. wiis 55 minutit. — 11mal tõuseb päike k. wiis 54 minutit, ja weereb alla k. kuus 20 minutit. — 21mal tõuseb päike k. wiis 26 minutit, ja weereb alla k. kuus 43 minutit.

1 Esmasp.	2 Ülestõus. P.	Karjal. p.
2 Teisip.	Paulina	Selged ilmad
3 Kolmnäd.	Werdinand	ja õõ-külmad.
4 Neljasp.	Ambrosius	
5 Reede	Maaksim	
6 Laupääm	Kõlestin	 4, 44 e. l.

1 P. v. üll. P. — Kinnipandud ukseid. Joan. 20, 19—23.

7 Pühap.	Aron	Tuulne.
8 Esmasp.	Liborius	Heilikud
9 Teisip.	Bogislauß	ilmad
10 Kolmnäd.	Etsekiel	ja
11 Neljasp.	Leo	pääwapaiste.
12 Reede	Juljus	
13 Laupääm	Iustinus	

2 P. v. üll. P. — Sea karjane. Joan. 10, 12—16.

14 Pühap.	Künni pääw	 5, 47 e. l.
15 Esmasp.	Olimpia	
16 Teisip.	Karistus	Tuulne.
17 Kolmnäd.	Rudolw	

18 Neljasp.	Walerian	Külmad
19 Reede	Timon	ööd.
20 Laupääm	Jakobina	

3 P. v. üll. P. — Ürikesse aja väraft. Joan. 16, 16—23.

21 Pühap.	Abolaris	 4, 31 p. l.
22 Esmasp.	Kajus	
23 Teisip.	Jüri pääw	Selge ja
24 Kolmnäd.	Albert	mite wäga
25 Neljasp.	Markuse pw.	külm.
26 Reede	Etsekiel	
27 Laupääm	Anastasiuß	

4 P. v. üll. P. — Kristusse äraminemiseft. Joan. 16, 5—15.

28 Pühap.	Witalis	 8, 55 e. l.
29 Esmasp.	Reimund	
30 Teisip.	Erastus	Wihma.

Isel selle kuu pw. tõuseb päike l. neli 54 minutit, ja weereb alla l. seitse 9 minutit. — 11mal tõuseb päike l. neli 25 minutit, ja weereb alla l. seitse 33 minutit. — 21mal tõuseb päike l. kolm 58 minutit, ja weereb alla l. seitse 56 minutit.

1 Keßknäd.	Wölbri pw.	Head
2 Keljasp.	Sigismund	fojad
3 Reede	† Leidmise pw.	pääwad.
4 Laupäaw	Wlorian	

5 P. p. üll. P. — Digest palumiseft. Joau. 16, 23—30.

5 Pühap.	Kotard	 6, 28 p. l.
6 Esmasp.	Sufanna	
7 Teifip.	Ulrika	
8 Keßknäd.	Taniflaus	Umbne,
9 Keljasp.	Caewamin. P.	wihmane
	Suur † pw.	
10 Reede.	Kordian	ilm.
11 Laupäaw	Pankratfius	

6 P. p. üll. P. — Nõomustajast waimust. Joau. 15, 26—16, 4.

12 Pühap.	Hendriete	
13 Esmasp.	Serwatfius	 10, 26 p. l.
14 Teifip.	Krifstjaan	
15 Keßknäd.	Sohwi	Tuulfed
16 Keljasp.	Krööt	ilmad.

17 Reede	Anton	Selge ilm.
18 Laupäaw	Serif	

Neli Püha. — Püha Waimust. Joau. 14, 23—31.

19 Pühap.	Neli püha 1 pw.	Ilm
20 Esmasp.	Neli püha 2 pw.	
21 Teifip.	Pontufina	 1, 9 e. l.
22 Keßknäd.	Miili	
23 Keljasp.	Tefiderius	lööb felgets
24 Reede	Efter	
25 Laupäaw	Urbanus	ja pääwad

Kolmainu Jumala P. — Jeesus ja Nikodemus. Joau. 3, 1—15.

26 Pühap.	Eduard	
27 Esmasp.	Ludolw	 3, 31 p. l.
28 Teifip.	Willem	
29 Keßknäd.	Mart	lähewad
30 Keljasp.	Wigand	
31 Reede	Petronella	foojemats.

Ifel selle ku pw. tõuseb päike f. kolm 34 minutit, ja weereb alla f. kabhessa 20 minutit. — 11mal tõuseb päike f. kolm 13 minutit, ja weereb alla f. kabhessa 42 minutit. — 21mal tõuseb päike f. kaks 56 minutit, ja weereb alla f. ühesja.

1 Laupääv	Rotskalk	Soojad ja
1 P. p. 3 a. J. P. — Nikas mees ja Laatsarus. Luk. 16, 19—31.		
2 Pühap.	Martellus	nägemata
3 Esmasp.	Emma	
4 Teisip.	Tarius	9, 15 c. 1
5 Keisnäd.	Poniatius	
6 Neljasp.	Artemius	suised
7 Reede	Eufretia	
8 Laupääv	Medardus	ilmad.
2 P. p. 3 a. J. P. — Suurest õhtu söömaajast. Luk. 14, 16—24.		
9 Pühap.	Pertram	Ilusad
10 Esmasp.	Pitkem pw.	ilmad.
11 Teisip.	Parnabas	
12 Keisnäd.	Pasilides	0, 10 p. 1.
13 Neljasp.	Tobias	
14 Reede	Tetlow	Wihmased
15 Laupääv	Wiidi pw.	
3 P. p. 3 a. J. P. — Arakadunud lambast. Luk. 5, 1—10.		
16 Pühap.	Justina	ilmad.

17 Esmasp.	Nikander	Ilusad
18 Teisip.	Homerus	
19 Keisnäd.	Kerwasius	8, 25 c. 1.
20 Neljasp.	Blorentin	
21 Reede	Rael	ilmad.
22 Laupääv	Karulina	
4 P. p. 3 a. J. P. — Olge armulised. Luk. 6, 36—42.		
23 Pühap.	Pasilius	Mürista-
24 Esmasp.	Jaani pääv.	mine.
25 Teisip.	Webronja	
26 Keisnäd.	Jeremias	0, 8 c. 1.
27 Neljasp.	Ladislauß	
28 Reede	Josua	Ilusad
29 Laupääv	Peetri Pw. p.	
5 P. p. 3 a. J. P. — Rohke kala saak. Luk. 5, 1—11.		
30 Pühap.	Villa	ilmad
Isel selle kuu pw. tõuseb päike l. kaks 46 minutit, ja weereb alla l. üheksa 14 minutit. — 11mal tõuseb päike l. kaks 45 minutit, ja weereb alla l. üheksa 17 minutit. — 21mal tõuseb päike l. kaks 52 minutit, ja weereb alla l. üheksa 14 minutit.		

1 Esmasp.	Leobald	Wahel
2 Teisip.	Heina M. pw.	felge,
3 Keisnäd.	Kornelius	
4 Neljasp.	Ulrik	0, 36 e. l.
5 Reede	Anselm	
6 Laupäaw	Hektor	wahel
6 P. v. 3 a. J. P. — Wariserite õigusest. Matt. 5, 20—26.		
7 Pühap.	Temetrius	pilwene
8 Esmasp.	Kilian	taewas.
9 Teisip.	Kirillus	
10 Keisnäd.	7 Wenda	Selge ilm.
11 Neljasp.	Eleonora	11, 9 v. l.
12 Reede	Hindrek	
13 Laupäaw	Mareta pw.	Wihma.
7 P. v. 3 a. J. P. — 4000 meest sõõdetakse. Mark. 8, 1—9.		
14 Pühap.	Bonawent	Wilud
15 Esmasp.	Apostl. jäg.	
16 Teisip.	August	ilmad.
17 Keisnäd.	Aleksius	

18 Neljasp.	Rosina	3, 12 v. l.
19 Reede	Widrika	
20 Laupäaw	Celias	Soe ilm.
8 P. v. 3 a. J. P. — Wale prohwetitest. Matt. 7, 15—23.		
21 Pühap.	Daniel	Selged ja
22 Esmasp.	Maarja Mad.	suised
23 Teisip.	Oskar	ilusad
24 Keisnäd.	Kristina	
25 Neljasp.	Jaagupi pw.	11, 44 e. l.
26 Reede	Anu	
27 Laupäaw	Marta	ilmad.

9 P. v. 3 a. J. P. — Ülesõhtune majapidaja. Luk. 16, 1—9.		
28 Pühap.	Plato	
29 Esmasp.	Olowi pw.	Kange tuul.
30 Teisip.	Abdon	Wihma.
31 Keisnäd.	Kristwrid	

Isel selle kuu pw. tõuseb päike l. kolm 6 minutit, ja weereb alla l. üheksa 3 minutit. — 11mal tõuseb päike l. kolm 26 minutit, ja weereb alla l. kaheksa 44 minutit. — 21mal tõuseb päike l. kolm 47 minutit, ja weereb alla l. kaheksa 23 minutit.

1 Neljasp.	Peetri wang.	 3, 42 p. l.
2 Neede	Hannibal	
3 Laupääm	Eleasar	Wihma ja

10 P. p. 3a. J. P. — Jerusalema ärarikkumiseft. Luf. 19, 41-48.

4 Pühap.	Dominitus	pääwapaist-
5 Esmasp.	Oswald	mine.
6 Teisip.	Eigenius	Selged
7 Keßknäd.	Mline	soojad
8 Neljasp.	Kerhard	
9 Neede	Romanus	
10 Laupääm	Lauritsa p w.	 7, 49 e. l.

11 P. p. 3a. J. P. — Wariserist ja tõlnerist. Luf. 18, 9—14.

11 Pühap.	Herm	ilmad ja
12 Esmasp.	Klaara	ilusad soojad
13 Teisip.	Ellu	pääwad.
14 Keßknäd.	Eisebius	Wihma.
15 Neljasp.	Rufi M. p w.	
16 Neede	Jisaaf	
17 Laupääm	Wilibald	 10, 24 p. l.

12 P. p. 3a. J. P. — Kurdiit ja keeletumast. Mark. 7, 31—37.

18 Pühap.	Leenu	Dige
19 Esmasp.	Seebald	palawad
20 Teisip.	Pärnard	ilmad.
21 Keßknäd.	Rut	
22 Neljasp.	Wilibert	
23 Neede	Sakens	
24 Laupääm	Pärtli p w.	 2, 48 e. l.

13 P. p. 3a. J. P. — Preestrist ja Lewitiit. Luf. 10, 23—37.

25 Pühap.	Ludwi	Wilu ja
26 Esmasp.	Irenäus	tuulne.
27 Teisip.	Rebhard	Pilwene.
28 Keßknäd.	Augustin	
29 Neljasp.	Joan. huk.	Soojad
30 Neede	Aleksander	ilmad.
31 Laupääm	Rebekka	

Isel selle kuu p w. tõuseb päike k. neli 13 minutit, ja weereb alla k. seitse 55 minutit. — 11mal tõuseb päike k. neli 36 minutit, ja weereb alla k. seitse 27 minutit. — 21mal tõuseb päike k. neli 59 minutit, ja weereb alla k. kuus 58 minutit.

Septemb. f. — 20 — Sel kuul on

14 P. p. 3 a. J. P. — Kümnest viidaltõbiseft. Luf. 17, 11—19.

1 Pühap.	Ekidius	● 6, 21 e. 1.
2 Esmasp.	Eiisa	
3 Teisip.	Reinard	Mõne wilu
4 Reftnäd.	Kai	ilma
5 Neljasp.	Mooses	
6 Reede	Magnus	järel wihma.
7 Laupäaw	Regina	

15 P. p. 3 a. J. P. — Rammonast. Matt. 6, 24—34.

8 Pühap.	Maarja sünd.	☾ 3, 12 e. 1.
9 Esmasp.	Brune	
10 Teisip.	Eina	Mõned
11 Reftnäd.	Pööri pw.	soojad
12 Neljasp.	Sirus	ilmad.
13 Reede	Amatus	
14 Laupäaw	† ilendam.	

16 P. p. 3 a. J. P. — Raini linna surmud. Luf. 7, 11—17.

15 Pühap.	Nikodemus	☉ 8, 21 p. 1.
16 Esmasp.	Leontina	

30 pääwa. — 21 — Mihkli-kuu.

17 Teisip.	Josepina	Kaunid
18 Reftnäd.	Kotlob	felged
19 Neljasp.	Werner	ilmad
20 Reede	Wauſta	on loota.
21 Laupäaw	Matteuſe pw.	

17 P. p. 3 a. J. P. — Weetõbiseft. Luf. 14, 1—11.

22 Pühap.	Moorits	☾ 9, 0 p. 1.
23 Esmasp.	Oſea	
24 Teisip.	Joan. ſaam.	Range
25 Reftnäd.	Kleowas	tuul.
26 Neljasp.	Harald	
27 Reede	Idolw	Soe ilm.
28 Laupäaw	Wentſel	

18 P. p. 3 a. J. P. — Suurem täſt. Matt. 22, 34—46.

29 Pühap.	Mihkli pw.	● 8, 21 p. 1.
30 Esmasp.	Hironimus	

Iſel ſelle kuu pw. tõuseb päike f. wiis 24 minutit, ja weereb alla f. kuus 26 minutit. — 11mal tõuseb päike f. wiis 47 minutit, ja weereb alla f. wiis 56 minutit. — 21mal tõuseb päike f. kuus 10 minutit, ja weereb alla f. wiis 27 minutit.

1 Teisip.	Wolmar	Hakkab
2 Restnäd.	Woldemar	külmetama.
3 Neljasp.	Jairus	Pilwene
4 Neede	Prants	ja külm.
5 Laupääd	Wridebert	

19 P. v. 3 a. J. P. — Alwatud inimesest. Matt. 9, 1—8.

6 Pühap.	Leikuse Püha	
7 Esmasp.	Maali	 9, 45 p. l.
8 Teisip.	Tomasia	
9 Restnäd.	Tionisius	Külmad
10 Neljasp.	Arwid, Mai	märjad
11 Neede	Burfard	ilmad.
12 Laupääd	Walwrid	

20 P. v. 3 a. J. P. — Pulma riidest. Matt. 22, 1—14.

13 Pühap.	Teresia	
14 Esmasp.	Kalikstus	 7, 35 p. l.
15 Teisip.	Hedu	
16 Restnäd.	Kallus	Raunis
17 Neljasp.	Leonhart	selged ilmad.

18 Neede	Luukase pw.	Pilwefed
19 Laupääd	Lutsius	ilmad.
21 P. v. 3 a. J. P.	Kuninga mehe pojast. Joan. 4, 47—54.	
20 Pühap.	Luter. usu diendamise P.	
21 Esmasp.	Ursel	
22 Teisip.	Kordula	 5, 13 p. l.
23 Restnäd.	Sewerin	
24 Neljap.	Salome	Raunis
25 Neede	Krispin	
26 Laupääd	Amandus	külmad

22 P. v. 3 a. J. P. — Kavalast sulasest. Matt. 18, 23—35.

27 Pühap.	Kapitolin	ilmad.
28 Esmasp.	Simon Jud.	Pääwapaiste.
29 Teisip.	Engelhard	
30 Restnäd.	Abjalon	 9, 36 e. l.
31 Neljasp.	Wolfgang	

Ufel selle kuu pw. tõuseb päike k. kuu 34 minutit, ja weereb alla k. neli 57 minutit. — 11mal tõuseb päike k. kuu 59 minutit, ja weereb alla k. neli 29 minutit. — 21mal tõuseb päike k. seitse 24 minutit, ja weereb alla k. neli 3 minutit.

Novembri-k. — 24 — Sel kuul on

1 Neede	Pühade pw.	Wihmane
2 Laupäaw	Hinggede pw.	ilm.

23 P. p. 3 a. J. P. — Kohtu rahaft. Matt. 22, 15—22.

3 Pühap.	Kotlip	Dige
4 Esmasp.	Ot	ilufad
5 Teifip.	Plandina	
6 Keftnäd.	Käſper	 4, 44 p. l.
7 Neljasp.	Baltasar	
8 Neede	Klaudius	ilmad
9 Laupäaw	Joobft	

24 P. p. 3 a. J. P. — Jatri tütreft. Matt. 9, 18—26.

10 Pühap.	Mart. Cutter	on loota.
11 Esmasp.	Mart. Piisk.	Pilwene ilm.
12 Teifip.	Joonaſ	
13 Keftnäd.	Arkadius	 10, 41 p. l.
14 Neljasp.	Priidrik	
15 Neede.	Leopold	Selged
16 Laupäaw	Otomar	külmad ilmad.

30 päawa. — 25 — **Mardi-kuu.**

25 P. p. 3 a. J. P. — Girmsa äraſautamiſe tööft. Matt. 24, 15—28.

17 Pühap.	Alwens	Külmad
18 Esmasp.	Eſra	ilmad
19 Teifip.	Piisbet	ja lume=
20 Keftnäd.	Amoſ	
21 Neljasp.	Maarja ohw.	 1, 53 p. l.
22 Neede.	Tjetſilia	
23 Laupäaw	Klement	ſadu.

26 P. p. 3 a. J. P. — Wiimſeſt kohto päawaft. Matt. 25, 31—46.

24 Pühap.	Sur. mäl. P.	Selge ilm
25 Esmasp.	Kadrina pw.	ja fange
26 Teifip.	Kondrad	tuul.
27 Keftnäd.	Jeta	
28 Neljasp.	Künter	 10, 3 p. l.
29 Neede.	Gewert	
30 Laupäaw	Andreſſe pw.	Lumesadu.

Iſel ſelle kuu pw. tõuſeb päike k. ſeiſſe 52 minutit ja weereb alla k. kolm 36 minutit. — 21mal tõuſeb päike k. kahelſa 16 minutit, ja weereb alla k. kolm 17 minutit. — 21mal tõuſeb päike k. kahelſa 47 minutit, ja weereb alla k. kolm 3 minutit.

1 Kr. tulem. P. — Kristuse sisse sõitmine. Matt. 21, 1—9.

1 Pühap.	Arend	Külmad
2 Esmasp.	Kandidus	
3 Teisip.	Taali	ilmad.
4 Reknäd.	Parbo	
5 Neljasp.	Sabina	 1, 25 e. l.
6 Neede	Rigula pw.	
7 Laupääv	Antonia	Paras külm.

2 Kr. tulem. P. — Täbed enne viimist pääwa. Lul. 21, 25—36.

8 Pühap.	Maarja saam.	Märjad
9 Esmasp.	Joahim	ilmad.
10 Teisip.	Judit	
11 Reknäd.	Elis Lühem	Selged ilmad.
12 Neljasp.	Ottilia [pääv.	
13 Neede	Eufia	 4, 29 e. l.
14 Laupääv	Ritasius	

3 Kr. tulem. P. — Joannes wangi tornis. Matt. 11, 2—10.

15 Pühap.	Johanna	Kange
16 Esmasp.	Albina	külm.

17 Teisip.	Ignatius	Pilmene
18 Reknäd.	Kristow	
19 Neljasp.	Lot	taewas
20 Neede	Abraham	
21 Laupääv	Tooma pw.	 9, 18 p. l.

4 Kr. tul. P. — Joannesse tunnistus. Joan. 1, 19—28.

22 Pühap.	Peata	annab
23 Esmasp.	Tagobert	
24 Teisip.	Adam, Gewa	paljo
25 Reknäd.	Jõulu 1 Püha	
26 Neljasp.	Jõulu 2 Püha	lund.
27 Neede	Jõulu 3 Püha	
28 Laupääv	Süüta laste pw.	 9, 25 e. l.

1 Püha v. Jõulu — Imets panemisest. Lul. 2, 33—40.

29 Pühap.	Noa	Tuisone
30 Esmasp.	Taawet	
31 Teisip.	Silvester	ilm.

Isel selle kuu pw. tõuseb väike k. kaheksa 53 minutit, ja weereb alla k. kaks 56 minutit. — 11mal tõuseb väike k. üheksa 1 minut, ja weereb alla k. kaks 58 minutit. — 21mal tõuseb väike k. kaheksa 52 minutit ja weereb alla k. kolm 0 minutit.

Teadaandmine,

mil ajal raamatud Posti-majas vastu võetakse, ja mil ajal postid raamatuid Tallinna toovad.

Wastu võetakse:

Peeterburgi ja Tartu linna poole: Restnädala ja Laupäeva hommiku kellu 9 lõuneni kellu 12.

Ria ja Pernu linna poole: Teispäev ja Reede kellu 9 hommiku senni kui pärast lõunat kellu 2.

Saapsalu ja Paide linna: Pühapäev ja Neljapäev hommiku kellu 9 senni kui pärast lõunat kellu 2.

Postid toovad raamatuid:

Peeterburgi ja Ria linnast: Neljapäev ja Pühapäeva õhtul.

Saapsalu ja Paide linnast: Restnädal ja Laupäev.

Raamatud rahaga ja pakkid kõige Wene-riigi sisse võetakse vastu:

Teispäev ja Reede homm. kellu 9 senni kui lõuneni k. 12.

Postid toovad raamatuid:

Peeterburgist ja Riast: Neljapäev ja Pühapäeva õhtu. Saapsalust ja Paidest: Restnädal ja Laupäev.

Raamatude eest, mis kõige Weneriigi kubermangudele läkitakse, tuleb iga loodi eest 10 kop. hõb. maks. Vähe-ma pakside eest 10 kop. nael, ja suuremade ära-saatmine maksab puuda pealt.

Kroonupühad,

mis ue kiriku seaduse järele kaa Maakirikutes nenda kui Paastu julkuse pääwad tulewad pidada:

- 1) Kõikla-kuu 19. p. Meie suure Keisri Herra Aleksander Nikolajewitsi walitsuse hakatuse pääv.

- 2) Jüri-kuu 17. p. Meie suure Keisri Herra Aleksander Nikolajewitsi sündimise pääv.
- 3) Heina-kuu 22. p. Meie suure Keisri Prõua Maria Aleksandrowna nime pääv.
- 4) Heina-kuu 27. p. Meie suure Keisri Prõua Maria Aleksandrowna sündimise pääv.
- 5) Teikuse-kuu 26. p. Meie suure Keisri Herra Aleksander Nikolajewitsi ja tema abikaasa kroonimise p.
- 6) Teikuse-kuu 30. p. Meie suure Keisri Herra Aleksander Nikolajewitsi nime pääv.
- 7) Mõhli-kuu 8. p. Tšesarewitsi Suurwürsti Nikolai Aleksandrowitsi, Weneriigi aujärje päris pärija sündimise pääv.
- 8) Jõul-kuu 6. p. Tšesarewitsi Suurwürsti Nikolai Aleksandrowitsi, Wene-riigi aujärje päris pärija nime pääv.

Keisri Herra Suguselts.

Aleksander II. Nikolajewits, kõige Wene-riigi walitseja ja Keiser, Põhla-maa Kuningas j. n. e., sündinud 17. Jüri-kuu pääwal 1818.

Maria Aleksandrowna, Keisri Prõua, Sesseni Printses, sünd. 27. Heina-kuu pääwal 1824.

Nende lapsed:

- 1) Nikolai Aleksandrowits, Tšesarewits, Suurwürst ja Wene-riigi aujärje päris pärija, sündinud 8. Mõhli-kuu pääwal 1843.
- 2) Aleksander Aleksandrowits, Suurwürst, sündin. 26. Kõikla-kuu pääwal 1845.
- 3) Wladimir Aleksandrowits, Suurwürst, sündinud 10. Jüri-kuu pääwal 1847.

- 4) Aleksei Aleksandrowits, Suurwürl, sündinud 2. Märi-kuu päawal 1850.
- 5) Sergei Aleksandrowits, Suurwürl, sündinud 29. Jüri-kuu päawal 1857.
- 6) Paul Aleksandrowits, Suurwürl, sündinud 21. Mikhli-kuu päawal 1860.
- 7) Maria Aleksandrowna, Suurewürlsti Printses, sündinud 5. Wiina-kuu päawal 1853.

Keisri herra wennad ja õed:

- 1) Konstantin Nikolajewits, Suurwürl, sündinud 9. Mikhli-kuu päawal 1827.
- Tema Pröua Aleksandra Josepowna, Saksen-Altenburgi Printses, sündinud 26. Jaani-kuu päawal 1830.

Nende lapsed, Suurewürltid:

- Nikolai Konstantinowits, sündinud 2. Kүүлa-kuu päawal 1850.
- Olga Konstantinowna, sünd. 22. Leikuse-k. p. 1851.
- Weera Konstantinowna, sündinud 4. Kүүлa-kuu päawal 1854.
- Konstantin Konstantinowits, sündinud 10. Leikuse-kuu päawal 1858.
- Emitri Konstantinowits, sündinud 1. Jaani-kuu päawal 1860.
- Wjatseslaw Konstantinowits, sündin. 1. Heina-kuu päawal 1862.
- 2) Nikolai Nikolajewits, Suurwürl, sündinud 27. Heina-kuu päawal 1831.
 - Tema Pröua Aleksandra Petrowna, Holstein-Oldenburgi Printses, sündinud 21. Lehe-kuu päawal 1838.

Nende lapsed:

- Nikolai Nikolajewits, Suurwürl, sünd. 6. Laskwe-kuu päawal 1856.

- 3) Mihail Nikolajewits, Suurwürl, s. 13. Wiina-kuu päawal 1832.
- Tema Pröua Olga Weodorowna, Baadeni Printses, sündinud 8. Mikhli-kuu päawal 1839.

Nende lapsed:

- Nikolai Mihailowits, Suurwürl, sünd. 14. Jüri-kuu päawal 1859.
- Anastasia Mihailowna, Suurewürlsti Printses, sündinud 16. Heina-kuu päawal 1860.
- Mihail Mihailowits, Suurwürl, sünd. 4. Wiina-kuu päawal 1861.
- 4) Maria Nikolajewna, Suurewürlsti Printses, Leichtenbergi Printsi Maksimiliani lesk-pröua, sündinud 6. Leikuse-kuu päawal 1819.

Tema lapsed:

- Würltid ja Printsesid Romanowski, Leichtenbergi Hertfogid ja Hertfoginad,
- Würl Nikolai Maksimilianowits, sündinud 23. Heina-kuu päawal 1843.
- Würl Eugen Maksimilianowits, sünd. 27. Märi-kuu päawal 1847.
- Würl Sergei Maksimilianowits, sünd. 8. Jõulu-kuu päawal 1849.
- Würl Georg Maksimilianowits, sündinud 17. Kүүлa-kuu päawal 1852.
- Printses Maria Maksimilianowna, sündinud 4. Wiina-kuu päawal 1841.
- Printses Egenia Maksimilianowna, sünd. 20. Paastu-kuu päawal 1845.
- 5) Suurewürlsti Printses Olga Nikolajewna, Württembergi Printsi Karl Wridrii Aleksandri pröua, sündinud 30. Leikuse-kuu päawal 1822.

Keisri tädid:

Anna Pawlowna, Suurewürsti Printsess, Hollandi-maa Kuninga Willemi II. leifi-prõua, sünd. 7. Nääri-kuu pääwal 1795.

Helena Pawlowna, Württembergi Printsess, Suurwürsti Mihail Pawlowitsi leifi-prõua, sünd. 28. Jõulu-kuu pääwal 1806.

Tema laps:

Katarina Mihailowna, Meklenburg-Streelitzi Hertsoogi Georgi prõua, sündinud 16. Leikuse-kuu pääwal 1827.

Hobuse-, weikse- ja kauba-laadad.

I. Cesti-maa Rubermangus.

Saabsalu-linnas: 1) Nääri-kuu 10mal ja 11mal pääwal.

2) Mihkli-kuu 14mal ja 15mal pääwal.

Jõhwis: 1) 18. ja 19. Künula-kuu pääwal. 2) Mihkli-kuu 24mal ja 25mal pääwal.

Jõelähtmes: nädal pärast Mihkli-pääwa.

Kehlastes: 1) Mihkli-pääwal, 3 p. 2) 19. Jõulu-kuu p., lina-laad.

Keila-kiriku juures: Mihkli-p. ja kaks pääwa se järele.

Koloveres: 1) Nääri-kuu 17mal pääwal. 2) Wiina-kuu 4mal pääwal, 2 p.

Lihula-linnas: 1) Cõmaspääwal enne Wastla-pääwa. 2) Mihkli-kuu 24mal pääwal.

Merjama-kiriku juures: 3mal Kristuse tulemise Pühal.

Mihkli-kiriku juures: 29mal Mihkli-kuu pääwal.

Orital: Nääri-kuu 7mal ja 8mal pääwal.

Paide-linnas: 1) Künula-kuu 3mal pääwal. 2) Jaani-kuu 25mal pääwal. 3) Mihkli-kuu 10mal ja 11 mal pääwal.

4) Talwe-kuu 8mal ja 9mal pääwal.

Paldiski-linnas: 1) 2sel ja 3mal Künula-kuu pääwal.

2) Mihkli-kuu 21mal ja 22mal pääwal.

Nakvere-linnas: 1) Nääri-kuu 27mal ja 28mal pääwal.

2) Jaani-kuu 16mal ja 17mal p. 3) Mihkli-pääwal.

Naplas: 1) kolmandamal reedel pärast Nääri pääwa. 2) esimesel reedel pärast Mihkli-pääwa.

Tallinnas: 1) Jaani-kuu 20mast pärast kuu otsani.

2) Mihkli-kuu 26mal, 27mal ja 28mal pääwal.

Ue-mõisas, Süd-Harjumaal, Kose libelkonnas, Kuimajõe-kõrtsi juures, hakkab kolmandamal Teispääwal Mihkli-kuus.

Wigalas, Laanemaal, 15. ja 16. Talwe-kuu pääwal.

Igal aastal 25., 26. ehk 27. Jaani-kuu pääwal, nõnda kuida see pääw igal aastal saab kohta poolest ete teada antud, on Tallinnas Toompääl loosi hoowis hobuste näitus. Pärast lõunat saab Kaadrintaalis Laasna mäe al hooste ranno katjutud, ja hooste peremeheid, kelle hobused on katmise juures ilusamad ja tugevamad näitnud, saawad kroonu poolest auwast. Aga tunnistuse sedel peab iga mehel mõisa poolest kaasas olema, et need hobused on wistist Cesti-maa Rubermangu talorahwa juures kaswatud.

Rubermangu kohta käsu järele ei ole luba, ei lau-pääwal ega pühapäawal laata pidada, waid, kui nenda juhtub, peab seda teise nädala esimesel argipääwal peetama.

II. Lihwlandi-maa Rubermangus.

Abja-mõisas: Mihkli-kuu 2sel ja 3mal pääwal.

Abfeli-mõisas: 9mal Leikuse-kuu pääwal.

Antso-mõisas: Mihkli-kuu 14mal pääwal.

Audro-mõisas: 1) Reede enne Wastla-pääwa. 2) 18mal ja 19mal Mihkli-kuu pääwal.

Helme-mõisas: 15mal Leikuse-kuu pääwal.
Kantso-mõisas: 30mal Leikuse-kuu pääwal.
Karksi-mõisas: 2sel Heina-kuu pääwal.
Kastna-mõisas: 9mal Mikhli-kuu pääwal.
Käo-mõisas: 10mal Wiina-kuu pääwal.
Killingi-mõisas: 29mal Leikuse-kuu pääwal.
Kirrepeäl: 16mal Mikhli-kuu pääwal.
Koorte-mõisas: 15mal Mikhli-kuu pääwal.
Kosse-mõisas: 24mal Leikuse-kuu pääwal.
Kuresaare-linnas: 1) 12mal Künla-kuu p. hakkab suur
 jassa laat; peetakse 10 päewa. 2) 15mal Mikhli-kuu p.
 hobuse- ja weisjelaat, peetakse 3 päewa.
Lemjali-linnas: 1) 27mal Künla-kuu pääwal, lina-laad.
 2) 9mal Wiina-kuu pääwal, lina-laad.
Lustiwere-mõisas: 15mal Wiina-kuu pääwal.
Lutsniki-mõisas, Rõuge kihelkonnas, 6mal Wiina-kuu p.
Moisela-mõisas: 24mal Leikuse-kuu pääwal.
Mõnniste-mõisas: 10mal Mikhli-kuu pääwal.
Mustvees: Mardi-pääwal, 10mal Talwe-kuu pääwal.
Oidri-mõisas: 10mal Mikhli-kuu pääwal.
Orikumõisa kõrtsi juures: 15mal Wiina-kuu pääwal.
Pakkula-mõisas: 10mal Mikhli-kuu pääwal.
Pernu-linnas: 1) 20mal Heina-kuu p., jassa laat; peetakse
 3 nädalat. 2) Weitse- ja hobuse laat Esmaspäawal ja
 Leispäawal enne Mikhli-päewa. Kolmas laat peetakse Es-
 maspäawal ja Leispäawal pärast 4mat Kr. tulemise P.
Põltsamaal: 16mal Mikhli-kuu pääwal.
Põlwe-kiriku juures: 8mal Mikhli-kuu pääwal.
Põõrawere-mõisas: 1) 13mal Mikhli-kuu p. 2) 5mal
 Talwe-kuu pääwal.
Purtniku-mõisas: 9mal Mikhli-kuu pääwal.
Pühajärwe-mõisas, Ottepä kihelkonnas, Nuustagu-laad,
 4mal Wiina-kuu pääwal.
Räppinas: 4mal ja 5mal Mikhli-kuu pääwal.

Nia-linnas: 1) 7mal Määri-kuu pääwal. 2) 20mal Heina-
 kuu pääwal, willa-laad.
Nõssi-mõisas: 24mal Leikuse-kuu pääwal.
Nõuge-mõisas: 8mal Mikhli-kuu pääwal.
Callatfi-mõisas: 15mal Mikhli-kuu pääwal.
Senno-mõisas: 21mal Mikhli-kuu pääwal.
Sindi-mõisas: 4mal Mikhli-kuu pääwal.
Taakeperi-mõisas: Helme kihelkonnas, 6. Mikhli-kuu p.
Tartu-linnas: 1) Suur jassa laat, hakkab päew pärast
 3 Kuninga päewa, peetakse 3 nädalat. 2) 4. Künla
 kuu pääwal, lina-laad. 3) Peetri-laad, 29mal Jaani-
 kuu pääwal. 4) 8mal Mikhli kuu p. 5) 29mal Mikhli-
 kuu p., Mikhli-laad 6) 1sel Talwe-kuu p., lina-laad.
Tarweste-mõisas: 1) 29mal Jaani-kuu pääwal, Peetri-
 laad. 2) 2sel Wiina-kuu pääwal.
Walga-linnas: 1) Sassa laat hakkab 2sel Künla-kuu p.,
 peetakse 8 p. 2) 27mal Jaani-kuu p. 3) 10mal Lei-
 kuse-kuu pääwal. 4) 29mal Mikhli-kuu p., Mikhli-laad.
 5) 20mal Talwe-kuu p., lina-laad. 6) 27mal Jõulu-
 kuu pääwal suur jassa laat, peetakse 8 päewa.
Wana-Antsmõisas, Kraawi-kõrtsi juures: 13. Mikhli-
 kuu pääwal.
Wastse-linnas: Mikhli-pääwal, Raawanurme-laad.
Wastse mõisas, Willandi maal, 27mal Leikuse-kuu p.
Wendra-mõisas: 20mal Mikhli-kuu p.
Weski-mõisas: 15mal Wiina-kuu pääwal.
Willandi-linnas: 1) Sassa laat 2sel Künla-kuu pääwal.
 2) 15mal Künla-kuu p., lina-laad. 3) 23mal Jaani-
 kuu pääwal, Jaani-laad. 4) 24mal Mikhli-kuu pääwal,
 Mikhli-laad. 5) 25mal Talwe-kuu pääwal, lina-laad.
Wolmeri-linnas: 1) 25mal Määri-kuu p., lina-laad. 6 p.
 2) 25mal Heina-kuu pääwal. 3) 21sel Mikhli-kuu p.
 4) 25mal Talwe-kuu p., lina-laad.

Wõnnu-linnas: 1) 15mal Kõnnu-luu pääwal, lina-saat. 2) 11mal Jaani-luu pääwal. 3) 10mal Jõulu-luu p., lina-saat.

Wõõõfus, Rõpina libellonnas: 1) 9mal Lehe-luu pääwal, Nigula-saat. 2) 10mal Jõulu-luu pääwal.

Wõrru-linnas: 1) 7mal Määri-luu pääwal, lina-saat. 2) 25el Kõnnu-luu p. 3) 225el Kõnnu-luu p. suur jassa saat, 8 pääwa. 4) 25mal Jaani-luu p. weikse saat. 5) 24mal Mõikli-luu p., Mõikli-saat. 6) 7mal Wiina-luu p., lina-saat. 7) 11mal Talle-luu pääwal, weikse-saat.

Narwa-lin peab lina, weikse ja hobuse-saata 6maist kuni 10ma Kõnnu-luu pääwani — ja 20maist kuni 23ma Mõikli-luu pääwani.

Maasta ümber talorahwa tööd 1863 aastal.

Määri- ja Kõnnu-luus on rehed peksta, taubaga turule minna, heinu fojo wedada, lojuste eest muret anda, linno-puude järele waadata, kududa, fedrada, põlloriistad parandada.

Paa-stu-luus: ahjo ja hoone ehitamise tarwis puid rainuda ja wäljavedada, lojuste eest muret anda, kududa, kanad hauduma panna.

Jüri-luus: ajad parandada, kraawid ja teed puhastada, hooned ehitada, sõnnikut wedada kapsta ja kartohwli maa peale, hargi õpetada ikles käima, kapsta labad kaewata ja kapstad külwata, õuna ja marja puid puhastada, heinamaad puhastada, künda, herved ja läätid külwata, laerad külwata, aned hauduma panna.

Lehe-luus: künda, oad, herved ja läätid külwata, suured odrad külwata, kartohwliid maha panna, oad istutada, linad ja kanepit külwata, lõngu ja riet wärwida, kangad pleekida, linno-puude järele waadata.

Jaani-luus: kapstad ja kaalid istutada, kartohwli maaad äästata, ruffi maa peale sõnnikut wedada, tesa künda, kattused parandada, teed fillutada, heinu teha.

Heina-luus: kartohwliid mullata, sõnnikut wedada, heina niita, linu kistuda, mesilaste pere järele waadata.

Leikuse-luus: wilja leigata, ruffid ja niso külwata, linu kistuda, lambad niita.

Mõikli-luus: sügisest heina niita, wilja leigata, kartohwliid üleswõtta, ruffi-lõre künda, linu leotada, õunad mahawõtta.

Wiina-luus: linno-puud ärawõtta, kapstad ja kaalid ajast ärawõtta, künda, reht peksta, taubaga turule minna, kapstad fisseteha, aned nuuma peale panna.

Talle-luus: kiwa wäljakaewata, teed parandada, hagu teha, aned tappa, taubaga turule minna, linu lõgutada ja ropstada, lambad niita, lojuste laudad parandada, saanid ja reed parandada, sead nuuma peale panna.

Jõulu-luus: reht peksta, hagu ja puid wedada, taubaga turule minna, linad sugeda, fedrada, lojutsid tappa, heinu wedada.

Lua = Mats.

1. Kes on Lua = Mats?

Tema on Mats ehk Madis sellepärast, et ristimises see nimi temale sai ja ristiti teda Jüri-kirikus. Lua = Matsiks hüüiti sellepärast, et tegi luude ja müüis neid; ja Matsil — seda ütlen tehe — oli sellega hea õn, õige õn. Ta ei arwanud: on mul

raha, siis ma õnnest ei jää ilma! Nõnda arwab mitu, saab raha, aga kas õnne kaa? — Võta näpu! Ega raha ole juur, mis ika õnne-wilja wäljaajab. — Püha kiri ütleb: „Neil, kes Sumalat armastawad, tulewad kõik asjad heaks — ja õnneks.“ See on tõsi. Raha on raha, aga südamed, mis rahaga kogu saawad on mitmesugused; südant-mööda annab raha oma andi, olgu õn, olgu wiletsus. Lual-Matši lugu näidagu lugijale südant, kellel õnne oli ilma rahata ja kelle õn ei kadunud, kui raha sai.

Oma poisipõlwest mäletan Lual-Matši küll weel, kuida ta iga laupääw tuli meiegi ukse ete Harju-ülitsal ja pani muist kaup meile maha. Sest temal oli teatud kohte ja teatud päiwi, millal tuli ja ika wõeti teda heal meel wastu: sest, kes puhust armastab kajas, se armastab luude, ja kes head luuda tahtis, see ostis Lual-Matši käest ja armastas siis teda kaa, sest temal oli kena kaup ja mis ostja weel tähele paneb, temal oli ika lahke meel. Mina ja teised majalapsed hoolisime sest kõige enamiste ja kui kuulsime: „Lual-Matš seal!“ siis aga ukse ete ta juure ja kuulasime omale kaupade weikest wangkrefest, kullerlupu-kimbukest, marju ehk muid niisugusi lapse-asju ja kui neid oli, siis jälle tagasi wanemate juure, palusime, meelitasime, kuni meile midagi osteti. Nõnda oli siis Lual-Matš

laste-sõbr ja oleksime teda weel enam armastanud, kui oleks toonud aiwa kanna ja mite luude, sest luuga oli see weider wiis, et wõeti wahest witsu wälja, heast luust häid witsi, ja anti meile, kui koerust tegime, häästi naha peale. Siis süda oli tige Lual-Matši peale! Aga nüüd, mehe aru peas, tänan teda weel taga järel: andku Sumal ta hinge kalliist rahu! tema witsad on palju head teinud ja soowin aga oma poisile, et omal ajal tema legi niisuguse Lual-Matši käest abi saaks.

2. Lual-Matš lapse-põlwes.

Mõni küllamoor ütleb ehk: „see 'p ole öiete ülespandud; tuleb öölda — Lual-Matš sea-põlwes — kes leeriskäimata, eks ta ole alles siga?“ Mina ütlen: „ei ole siga! on aga ika inimene; inimesest ei sünni siga ilmale, waid lapsute ja nõnda sünnis Lual-Matš kaa!“

Tema isa oli küla-karjane ja paragu suri sel pääwal kui Matš sai nime alla. Ema oli põdur ja waene, kerjata ei tahtnud. Wanem laps, Matši õde, oli wõõra kohta läinud sigu (kellel neli jalga al) hoidma, pärast sai mõisa-teenistusesse ja oli priske, auus tüdruk, ema ja wenna rõõm. Küll ema oleks aega möda poisi ka pannud orjama, aga ei tahtnud üksi jääda oma sauna ega wõinudgi: pois pidi abiks olema! et küll raske oli, kaks kõhtu

iga pääw täita. Mured oli lehel küll kamalu täis, leiba sai waewalt näpu wahale.

Pois kaswas üles, siis ütles furd peremees, kelle saunas elasid: „Mats, ma arwan, wõitsid hakata ise leiba teenima. Saks juba leib, mis siit saadid oled jõonud, peaks aitama!“ Pois wastas: „küll tahaksin, aga kuida teen?“ „Ma tean — kostis teine — sulle parast nolge-ammetit, miska mõne hea kopika ehk rubla nagu leiaksid: hakka luude tegema! — Minu heinamaal on kasti küllalt; wõta neilt witsu palju tahad, muud neid ommeti warastatas; matsu ma ei päri, muud kui teed perenaesele mõne lusa aasta tarbeks. Kuida neid tuleb teha, õppetun ise ja tööriistu annan kaa, kuni ise saad ostma!“ — Mats kuulis esiotsa nukra pärast rõõmsa nänga, hakkas katses kohe tööle ja Sumal õnnistas seda. Pääw pääwalt sai ta targemaks ja rõõmsamaks. „Aga tee holega — manitses peremees — et keegi kaup ei laida. On kõik rahul, siis ep ole karta!“ Nõnda oli lugu, kaup läks paremaks, ostjate hull suuremaks, kõik tahtsid Lusa-Matši luude, et poisil pea ärapiudusid. Aga ta tuli koju furd rahaga, furd tõi toobi soola, pastinaha ehk muud tarwidust ja ema süda hakkas rõõmustama, ihu toibuma; fõi leiba kerjamata ja warastamata ja kiitis alati Sumalat lehkede abimeheks ja waeste laste toitjaks.

Aasta oli nõnda mööda läinud ja kaup häästi forra peal, ommeti Mats jäi aega mööda tasafemaks ja oli alati nagu suures mures. Peremees nägi seda, wõttis furd ete ja kuulas, mis teda waewas. „Noh, mis muud — wastas Mats — kui asi nõnda ei taha sobida. Seljas kannan luud linna; on neid rohkest, wäsitawad ära, on wäha, siis ei matsuagi linnawahet sõõluda; juhtub küll kaa, et saan neid teekäijate wangre peale panna, aga arwaste. Mul peaks weikene wangler olema ja kelle — aga ei jõua osta!“ — „Kas sa näa loll! — ütles peremees — wõi osta! Kas kopikad forjad kaseft ja rublad rämmelgast? — On wangler tarwis, tee ise!“ — Pois wahtis pealt, suu silmad pärani lahti, ei teadnud, mis sest jutust pidi mõtlema. Aga mis seal enam mõelda! „Sah, te ise! — ütles mees jälle, — mina tahan aidata, ja on puud waja, luudade wasta annab igakuks. Wana randa, palju sul tarwis, otfin kaa, seppist tasud ise luudadega, ja teadmata ongi, kas seda waja. Aga on sul talwe küllalt ja jääb siiski järele, ramatud lugeda!“ Seda kuuldes Mats juba pidi nutma, aga häbenes ja ütles: „See wõib kõik tösi olla, aga mina ei saa toime. Wõi mina enne olen wangre teinud!“ „Ära räägi tühja — kostis teine — iga asjale tuleb esimene furd. Uku: julgeste hakatud on pool tehtud. Julgust töös

on vähä leida, sellepärast on kerjajaid nii palju. Võta käte ja kannu hoolt!" — Mats läks ära ja oli nagu see, kellel liiga tehakse, aga ommeti hakkas tööle ja kui viimne lumi kadus, oli wangfer walmis; luad peale ja pois koormaga linna. Oli rõõmus südames aga kaa uhke oma töö peale ja arwas, et iga mees pidi seisma jääma ja imewangfre tähele panema; kiitis ka neile, kes luude ostsid, et sedasugust wangfret ep ole weel enne olnud, käib otsekohe võlga iseenesest, mite muud kui wasta mäge tarwis sugu tõmmata. Mõni kõogitiidruk kiitis siis ka wangfre ilusa olema, ja kes kiitsid, neile andis Mats sel päawal nagu tiituse palgaks weikese luakese, mista ahju nurgad väljapühkida. Need luakesed olid tiidrukutele, kes puhtaid nurke armastasid, wäaga meele järele. Aga paragu, neid tiidrukuid on meie päivil vähä, naad on nüüd suurem hull kõogi-mamselid ehk emandad, kannawad sammeti-rättikuid ehk neglisse-haubisi, mis misjioni lehes alwa hinna eest väljapakuti, peas ja klassee-kindad peus. Mis niisugused luakestega enam teewad? Kui saawad filma eest muda ärapühkida, siis on küll; toa- ja ahju-nurgad ja kõrwatagune — olgu mis on. Ahjunurka ei waata keegi, toanurga peidawad toolid ja muud asjad ära ja kõrwataguse üle palmitatakse juuksed „alla Pompatuur". — — Oh Lual-Mats, õn sul et

läksid puhkama, enne kui seda pidid nägema! Sinu ajal oli enam puhtust, oli kaa enam kasiinust! —

Moh olgu sest küll, teiseks forraks jäägu muist! muidu kardan, kõogi-mamselid pahandawad nõnda, et wiimaks ei taha enam Lual-Matsist kuulda, ja ommeti pean temast weel kõnelema.

Matsi rõõm ja hooletandmine läks nüüd taga suuremaks ja nagu wangfer nõnda töö jooksis ta käes. Küla-rahwas armastasid poisi ita ennam ja kes wõis oli temale abiks. Üks ja teine peremees ütles wahest: „Minu heinamaal on kaa kaski, leika witsu palju tahad, aga ära rifu puid ja mõtle, et mo naesterahwal luude tarwis!" Mats tegi seda ja küla-naesed ja noorikud olid sellega rahul. Ega naad tahtnud luude osta: mehed ja sulased pidid tegema; aga nüüd teawad naesed ja noorikud, et mehed luudadest suurt ei hooli, aegutades ja augutades lähawad tegema ja ei saa aru, et naene ehk noorik ilma luata ei wõi elada ega ole parem, kui soldan ilma püssita. Waata, sest asjast läks nüüd seal külas lugu hoopis teiseks: Mats tõi õigel ajal luude ja mis-sugusi? head, tugewad, mis mite ühe ehk kahe pääwaga laiali ei läinud nagu wareffe pesad ja Mats andis ilma hinnata, sai ju selle eest heinamaadest witsu leigata ja sai ka igaford midagi emale wia: siit piima, sealt wõid, kapsta-päid ehk karduhwolid,

mitme käest leiba. Sest siis tuli, et Matsi käsi häästi käis ja iga paremini. Ei ta olnud kaa raiskaja. Kui linna läks lua-koormaga, ei kulutanud palju raha, homiku söi kodu kõhu täis, lõunaks pani sikkuleiba koti, sai ka wahete wahel sakste juures, kellele luude müüis, kõhu-täie ja kui mõni kord juhtus, et kõht hakkas tühjaks saama, siis arwas: „eks ma wõi kannatada! timpsaiast ommeti ei saa enam kui suutäie, — parem ootan; tean, et kodu süa saan!“ Mats ruttas siis aga koju poole ja seal ema ootas ammu leemega. Oli kaa wanal lesel tark nõu, et nõnda tegi: sest, kes kodu saab, mis tarwis lähäb, käib teed kiireste, ei lähä kõrtsidesse; tuleb tühja kõhuga koju, sööb, räägib selge peaga, mis näinud, ja on omastele rõõmuls; aga kes kodu ei saa süa, otsib kõrtsist ja müüd teate ise: toob niisugune koju arwaste täie kõhu, iga täie pea, möllab, sajatab ja teeb omastele tüli ja waewa. — Naesed, noorikud! lugege seda weel kord! —

Mats ei olnud mite ahne ega kopika-kummar-daja, aga ei ta wisanud raha ära; ostis tarwili si asju, iseäranis muretses ema eest õige lapse wiisil, omale ostis nuge ja muid tööriistu. Riided ihu peal olid taal iga terwed ja puhtad, et küll mite uhked ega liig kallid. Kes teda nägi, pidi tunnistama, et oli wiisakas pois. Jah oli tõestel. Oli truuw töötegija aga töö juures ei unustanud

palwet, pühitses pühapäewa ilusaste, läks siis emaga kiriku, pärast lõunat luges emale peatükki wana Piibli raamatu seest, mis weel ifast oli järelijäänud ja pani siis tähele, mis ema kõneles seest mis ta eluaega näinud, head ja kurja. Wiimaks luges ta nädala teenistust, andis ema käte ja oli rõõmus, kui nägi, et raha oli kaswamas ja Jumala õnnistus tunda siidames ja firstus. — Rõõmu wahel tuli ommeti Matsile wahest ka pahandus ja kurwastus. Oli kurb, kui nägi, et mõnes linna majas hakati teiste käest luude ostma, ja tema kauba nagu peeti alwaks. Oli kurb, kui tutwal kohal arwas wiimsed luud müüdnud saama, aga wõlidi: „Luude meil on, 'p ole tarwis!“ See tuli mitu korda sest, et uus kõõgitiidruk oli wõetud, kes Matsi ei tunnud. Aga tema waene rauf ei teadnud, et tiidrukutega wõib seefama lugu olla, nagu sargiga — pead aga jälle wahetama! See oli poisil teadmata ja oli siis suures mures, et pärast luad olnud sandid. Aega mööda sai teenijate asjast selgemat aru ja siis ta 'p hoolinud enam tiidrukute tigeidusest, waid arwas: „eks naad ole aga inimesed! kui safsad neid augutanud, et leeme tuli-soolaseks ehk muidu paha teinud, — noh siis ise augutawad, kes aga ete tuleb: lua-poiisi, koera ehk kassi. Olgu peale!“ — Suureks meele pahandamiseks oli Matsil weel teine asi. Ta tundis köit puud tüla-

heinamaades ära, ja mis kõige ilusamad olid, neile pani nende tüdrukute nimed, kes head lahked ta wastu olid ja tema luude ostsid, aga kadaka-pöösastele ja ärakuinud lepadete andis tagedate tüdrukute nimed, kes alati käfufid ja räfufid. Mis ilusad puud olid, neid ta siis armastas ja pidas kalliks, nende wistest tegi luude neile, kes tema kõige paremad sõbrad olid. Kui nüüd nägi, et niisugune puu oli rikutud, olfad tõntfult maharaiutud, siis Matsi weri läks palawaks, et ta külls oleks wõinud tiku põlema panna; wahest wesi seisis poisi silmis inimeste tageduse pärast. Ta wõhtis siis ööd ja pääwa, kuni kurjategija käte sai ja andis temale naha peale aga wahest sai ise kaa naha-täie, kui head sõbrad api ei jõudnud. Kurjategijad onnmeti tüdijid wiimaks ära, puud said hoitud ja peremehed olid wäaga rahul: Mats oli neile nüüd peale kaupa nagu metsawahiks, aga poisi oma süda oli weel rõõmsam, kui nägi et tema Anned, Marid, Veenuid heinamail auu ja ilu fees kaswasid.

3. Lual-Mats on noormees, teeb tee peal sõbrust.

Astad lõppesid nõnda, ued tulid: Mats hoidis oma puud, tegi luude, wiis neid ära, forjas oma kopikad, käis kolm korda nädalas linna wahet hea ehk kurja ilmaga, ei mõelnud et lugu furd wõiks

teifeks minna. Veeris ta käis sügise ja kewade ja tegi sealgi wahel ajal mõne hea lual, aga õppis kaa hoollega nõnda, et kui lahti sai ja lauale wõeti, Testament temale kingiti mälestuseks. Pärast pidi jälle oma ammeti ülespidama ja oli wahest aiwa kitsufus, jõud ei annud teha palju oleks tarwis olnud; lual-ostjaid oli palju. Onnmeti püüdis ifa kolm korda nädalas oma koorma linna wedada, arwates: muidu naad waesed uppuwad mudasse ära.

Nõnda läks ta jälle furd, pääw oli palaw, koorem wangfre peal raske, et tõmmates ots higiga märjaks läks. Mats mõtles siidames felle asja järele, et wangfer mite enam ifeenefest ei jooksnud ega nii ferge olnud kui enne, waid et naha wõttis pehme. Ta jäi mitu korda seisma ja hinggas; hige otfast pühkides: „kui aga Moigu kõrtfist mööda faan, siis ep ole häda, feal tee fitedam!“ mõtles ta, tõmbas edasi ja sai teifepoole Moiku fenna kus kiwifammas seisab wanaaegse lahengi mälestuseks. Senna jäi jälle puhkama. Tee ääres suure kiwi peal istus fealfamas tüdruk, laks fuurt piima-lähfrit ja foww karduhwilitega fõrwal maas ja tüdruku palest nägis kurbdus ja mure. Matsil oli ifa helde süda, küsis: „miks fa oled furb?“ Tüdruk kostis: „noh, ega fee tee rõõmu, koorem öla peal pitka teed turule käia ja wahest mitu korda nädalas. See on raske küll aga ei ma fefi räägiks, kui fa

ei oleks küsinud. Kui meele tuletan, et isal hoost ei ole, aga sugu kaupa tarwis müa, siis kurbdus ja wäsinus kaub ja unustan kõik waewa: tulles on mõni kopikas peus, sellega ostame talwets leiba. Aitan ommeti leiba teenida ja siis leib jääb sües mulle magusamaks!" „Muidugi — wastas Mats — arwan ise seda, kui luad linna wiin!" Seda rääkides oli kaa mahaistunud ja meel oli hale tüdrukü pärast, aga ta oli kaa uhke selle peale, et teine temale oma häda furtnud nagu sõbrale. „Ega ta hakkaks rääkima, kui ei näaks, et ma teiste hädast hoolin!" mõtles pois, sellepärast ütles nüüd: „kuule tüdruk! mul tuleb hea nõu: pane oma kraa med minu wangre peale, wiin ma luad linna, siis neid kaa; tule, hakkame jälle teele!" Tüdruk leppis kohe, pani lähfrid ja korwi peale, küsis aga: „kas liiskan tafa wõi aitan wedada?" „Tee tuda tahad, — ütles pois, — aga kui wäsinud oled, ma wean üksi!" Tüdruk jäi wangre taha liiskama, aga mite kauaks, tuli pea Matsi kõrwa ja tõmbas temaga, arwas seda mõnusama olewa. Aga tõmbas kaa häästi ja sellegi pärast ajas juttu; ju taal wõisid head terwed kopsud olla.

Nõnda said mäe otja hospidali juure ja sealt jõudsid fermeste linna nõnda, et Matsi arwates Tartu ulits oli pool lühem endise wastu. Wana turul wõttis tüdruk lähfrid ja korwi wangre pealt

ja ütles: „jää Zumalaga, ole terve!" Matsil oli Zumalaga-jätmine feele peal, pidi kaa weel midagi küsima, aga juba pidi kõrwale pöörama woorimehe eest, kes hobused pekstes ees malt ju hiiudis: „prigis, prigis!" Riisugused ei hooli inimestest ega luudadest. Enne kui Mats jälle mahti sai, tüdrukü järele waadata, oli see äraläinud ja mis siis muud, Mats läks kaa luudabega teisest kohast teise ja unustas pea tüdrukü ära. Mis taast siis weel meele tuletada; iseäralist, mis poisil filmi oleks pistnud, taal ei olnud, ei kenaid riidid ega muud ilu, Oli tugew, priste tüdruk, oli nagu neid külas tofina kaupa; sest aga wõis teistest parem olla, et kandis rinnus hea siidame ja iga öla küllles kae, mis ei wäsinud tööd tegemast; aga see ei sära ega paista kohe filma ees ja mõni on, kes seda ei pane miksiki. — Nädal weeris, siis tuli Mats selsamal pääwal jälle luakoormaga ja koorem oli rängk; ta mõtles: „imelik, et mõnusam on, kui faks weawad! Ehk ta jälle seal, — lisas ta, kui samba ligi sai, — wõtaksin hea meelega tema kraame peale, kui jälle aitaks. Muidugi wäsin iga werstaga enam!" Ja waata, tüdruk istus jälle tiwi peal aga kurb ta ei olnud.

„Mõh tere Zumaleme! kas paned jälle midagi wangre peale?" küsis Mats ja tüdrukü nähes sai koorem juba nagu kergemaks. „Tere, tere! — kostis tüdruk, — ega ma siis oota, et sind aiwa ta-

haffin waewatq. Oleffin ka tühjalt pidand tulema; teisel nädalal ma ei saanud sind viete tänama, kuda kohus, ega küsida, kas pean maksma midagi sinu waewa eest!" Pois naeris, ütles: "Taga parem! eks sa isegi wedanud otsekui härg, ja kas ma siis kuulasin, mis hinda sina selle eest pead?" Nüüd tõi tüdruk oma lähtrid jälle wangtre peale, astus Matsi kõrwa ja püüdis edasi. Magus jut lühendas pitka tee. "Teine kord, — rääkis tüdruk, — kui jälle tulen, wotan kõie ligi, selle seun wangtre külge ja sest wean. See teeb enam jõudu. Pidin täna juba nõnda tegema, aga hea nõu tuli wast, kui kaugel kotu ära olin!" Ei see kõne ega nõu ei olnud Matsi wastu meelt, arwas: parem seltsis, kui üksi. — Said jälle linna ja müüsid teine siin teine seal oma kaupa. Aga õhtu poole, kui Mats linnast wälja läks, juhtus jälle tüdrukuga koku ja läksid seltsis, kuni pidid Sumalaga jätma. Mats pahema, tüdruk parema poole.

4. Kua-Matsi suu rägib üles, mis süda täis on.

Matsi lesel-omal oli sel ajal wäga hea meel poja pärast, kui nägi, et sellel nagu uus elu oli algaanud, et ifa rõõmus oli ja töö juures laulis ja ära ei tüdinud. Pois oli omale nüüd ue kue olnud ja ema ütles: "Kas sa nää, peaksin arwa-

ma, et oled opmanniks jäänud!" Pois oli wäga wiisakas; aga kandis ka ema eest ilufaste hoolt; ja ema pidi seda ifa ueste kiitma ja soowis temale Sumala õnnistamist rohkesti; ütles mitu korda: "kui Sumal aitaks, et weel saaksime lehma ostma, ei ma siis muud taha!" — Meljas käst sai seal saunas, kuda näeme, ilufaste peetud: ema armastas poja, poeg auustas ema; selle käsu tõutus, et waga laste käsi peab häästi käima, sai kaa tõeks silmanähtawalt.

Kord istus Mats jälle oma töö juures ja ema kehras kõrwal; kumbki oli wait ja teisel wõisid teised mõtted olla. Oli näha, et Matsi mõtted tõusid keele peale ja kippusid moka wahelt wälja. Ta tegi kaa kaks korda suu lahti, ütles: "Eid' — —" aga kõha tuli peale, nuuskas nina, jäi wait. Ueste katsus: "Eid' — —", jälle jut otsas. Kõha taal küll ei olnud aga wist wähä julgust. Wiimaks ommeti sai jutuga edasi, rääkis: "Eidekene, mis ma ammu pidin ütlemä; se on imels panna, et wangtrewedamine mulle ifa waewalisemaks jääb; koorem raskem, jõud wacsem kui enne!" "Jah, Mats, seda olen isegi arwanud, kui nägin, et halsad iga kord enam peale panema. Ära seda tee, rikud terwise ära. Äta luuda kaskümmend tagasi, siis asi on hõlpsam!" — "Eidekene, ei ma wõi wähäma koormaga minna, oleks suuremat weel tar-

wis!" ütles poeg. Ema vastas: „Aga nüüd tean! Sisoja Peetrit on hobune ja väha tööd; palga selle ükskord nädalas ja wii siis laks eht kolm endist woori forraga linna!" „Ei, kallis eit! sest oleks mul häbi; oleks ju nagu laistuse tunnistus ja wõõra loomaga pealegi suur mure ja kulu!" — Ema kostis: „jah, siis pead ise wedama, aga kui raha annab, kuluta selle peale, et ostad kitsi ja pärast lehma!" „Oleks küll hea, — ütles Mats, — aga seekord on minul teine nõu: ma tahaksin naese wõtta!" Kallikene, kuida ema ehmatas: „Noh Mats, mis see nüüd on? wõi naese! mis sina naese-ga teed?" — „Mis ma siis teen! waata, naene aitaks luad linna wedada ja waheajal teha, aitaks weel sind maja-töö juures. Mina isa arwan, naene hoopis parem kui kits eht lehm!" Ema kostis: „ju see wõiks olla parem! aga kust leiad naese wõtle ja muu tööle?" „Noh, sellega 'p ole häda! tean tüdrukut, mis kolwab iga tööle ja on mitu korda mind koorma ees aidanud. Kas tahab minule tulla, seda ma küll weel ei küsinud, aga mis ta siis tahab? Arwasin, et on parem, kui enne sinuga räägin!" „Mats, kuule pois! — wastas nüüd ema — tule Jumal api! oled kaa tüdrukute järel jooksnud, kes oleks seda uskunud! Wõi tüdruk on sulle abiks olnud ja ei sa mulle öölnud sõnagi!" — Mats meelitas nüüd ema ja rääkis laiemalt, kuida

ta tüdrukuga kogemata tutwaks saanud ja fiitis; et see pidi tüdruk olema, kõigis asjus parem teistest: tööstegija, terve, alandlik, hea südamega. Paariminemisest ei oleks naad küll weel mite rääkinud, aga seda tüdruk öölnud mitu korda, et kodu oleks waeusus ja kui kofija tuleks, ta kawa nõuu ei tahaks pidada. Nooremad öed kaswaksid üles ja ta lähaks hea meelega eest ära. — Ema pani Matsi jututähele ja ütles wiimaks: „ei see oleks laita!" Hakkas siis kawalaste tüdrukut ja ta wanemate järele kuulama ja kõik sõnumed olid head, et sealt rifust küll ei olnud loota. Aga rifust emagi ei püüdnud, waeususest ei pahandanud, waid mõtles: Mats waene, tüdruk waene; see sünnib ühte. Kui nüüd lua-koorem jälle peal oli ja Mats pidi teele hakkama, ütles ema: „Kuule, mis sa tüdrukust rääkisid, olgu see nõnda. Ta wanemate juure ma küll ei saa; käsi, et tuleb pühapäawal meile, siis nään, missugune on. Pead wiimaks ommeti naese wõtma, siis wõta peale selle!" Mats wastas: „Eit, ega ma wäekaua taha! kui sinu meele järel ei ole, siis jäägu see nõu maha!" „Ega see ole minu wastu meelt. Mine nüüd ja ütle tüdrukule: kui mind emaks tahab, olen rahul ja loodan, et see kellegi kahjuks ei jää!" kostis ema. Mats läks ja tüdruk ootas tee peal, sidus kõie wangkre külge ja wedasid seltsis. Rõnelesid seda ja teist, wiimaks ütles

noormees: „On aga parem, kui kats ühe koorma ees. Laupäeval oli wilets küll, kui üksi wedasin!“ „Arwan isegi, wastas tüdruk, sul oleks abi tarwis; siis oleks rohkem töö, rohkem kasu!“ Siis Mats: „noh, tõsi küll: abi on mul tarwis! Sina ise oleksid mul paras. Kui tahad, siis tule minule naefeks!“ „Ega mina keela, kostis tüdruk, kui sa minu waesust ei põlga. Keda siis veel pean ootama? ja tuleks teine kofija, kes teda teab! Sina oled küll minu meele järel, teed oma tööd ja ega sa ommeti taha naese nagu koera pidada!“ „Hoidku Jumal! — rääkis Mats wastu — mis minul on, saab ka naesel olema; kui ta sellega rahul ei ole, siis ei wõi parata. Mis nüüd arwad? Kui minu nõuus oled, siis tule pühapäeval meile, et ema sind näab. Kui tahad emale õigeks tütreks olla, siis loodab, et kõik peab häästi korda minema.“ Tüdruk oli rõõmus, ütles: „tahan teha, mis tütre ja naese kohus on! ommeti isa ja emaga pean enne rääkima, et küll tean: naad ei keela! lapsi jääb neile küll veel järele!“

5. Lúa-Matsil on pruut, pruudist saab naene.

Kuda oli räägitud, nõnda siindis. Pühapäeval tuli tüdruk, Liisa oli nimi, ja astus teretades tupa. Ema tegi nüüd, mis targad emad, kui pojad kofiwad isa peawad tegema: küsis tüdruku käest mõnda

maja tööde pärast, siis kuulas, kas ostaks peast ja raamatust lugeda; sest ta ütles — ja see on tõsi — et lastega on pärast wilets lugu, kui ema neid ei wõi õppetada. Tüdruk kostis ilusaste ja emal oli hea meel, ütles Matsile: „ilus sinu pruut küll ei ole ega 'p ole taal rikust kiita. Aga mis sest lugu, need asjad on mõnda meest petnud. Täna Jumalat, et on terve ja töotegija!“ Siis tüdruku poole waadates, lisas: „paar särki sul ommeti on ja kats waadates, lisas: „paar särki sul ommeti on ja kats riet, teine argi- teine pühapäewaks?“ „Noh muidugi! — wastas see, — eks seda ita ole. Üks särk on üsna uus, kats on, mis mul käinud ihu peal, aga on veel terwed, ja siis on veel neli wana tükki. Aga ema tahab veel ne särki teha ja isa lubas ued passid anda. Mul on kaa risti-ema, selle käest ehk saan paja ja kui wana isa-tädi sureb, ehk siis veel saab mõne rubla. Lapsi taal küll on, aga kauaks nende elupääwad, see on teadmata!“ Mõnda peeti nõuu ja räägiti, olid kõik teine teisega rahul. Tüdruku meele järel oli kõigeenamiste walge, puhas tuba ja eide lahke meel. Ta läks ära ja teisel pühapäeval kuulutati esimest korda kirikus Lúa-Matsi ja Liisad ja ei olnud, kes oleks selle wastu midagi wõinud rääkida. Tüdruku uus särk ja passid said walmis, Matsi uus kuub kaa, siis kolmandama kuulutuse järel said kohe laulatatud ja selsamal nädalal läks Mats linna ja noorik aitas

wedada. Imelik see oli, wangter oli jälle nii kerge nagu egiotsja, läks jälle nagu ise enesest. — Ma nimetan seda selle pärast, et see mitmele võib märkiks olla: mõni mees ja naene hakkab aega mööda kätsema ja kriulsuma nagu määrinata wangter. Wangter sai paremaks, eks siis inimene veel enam või meelt parandada? —

Küla-tüdrukud küs pahandasid, et Mats neist oli mööda läinud ja arwasid igaüks: „kui oleksin teadnud, et temal nii suur häda oli naese-wõtmisega, küs ta siis minu head südant oleks pidand nägema. Aga nüüd ta saanud niisuguse tinafilma! Oh Mats on rumal olnud; aga küs ta saab kahetsema!“ Wale! Mats ei kahetsenud mitte ega Viisagi, aga ema ütles mitu korda: „küs Mats on kaval kotsija olnud!“

Mats ja Liisa wedasid nüüd paaris lua-koorma aga pea oli Mats jälle üksi ja siis kurtis teed käies naese waest terwist. Aga kord tuli jälle linna ja ennäh, toast lapse kisa kuulda. Nüüd Mats sai jälle rõõmsaks, Sumal oli teda pojaga rõõmistanud ja misuguse pojaga! „Sedasugust last ei ole veel enne olnud! — ütles tema, — küs toost tuleb tubli wangter wedaja!“ Paar nädalat oli mööda läinud, siis naene tahtis jälle meest aidata wangter ees, aga asjata. Sammu wiiskümmend olid läinud, siis kuulsid poisi karjumist ja pale-higis tuli wana eit jookstes: „Liisa, laps sureb! tule

tagasi!“ Nüüd Mats üksi linna, Liisa lapse juure ja see jäi wait. Kuda nüüd Matsile abi saata? Ta tegi siis piinamehega kaupa, et see wõttis luud peale ja wiis linna. Ommeti see kulu ei teinud Matsi waesemaks, sest Liisa oli hoolas, hoidis lapse, tegi muud tööd ja oli wäsimata, et sissetulust suurem oli kui enne. Mats palkas pea põllutüki, ostis seapõrja ja kitse. Sumal andis kaa parajal ajal weikeste Matsile nooremaid seltsimehi, ja et küs laste kisa saunas wahest suur oli, see ommeti rahu ega rõõmu ei rikkunud. Waid lastega tuli ifa suurem õnnistus. Kitse asemel sai pea lehm ja wana eit nuttis rõõmu pärast, kui wiiskese ammu mist laudaast kuulis. Oli ta seda rõõmu veel näinud siin ilmas, siis Sumal pea wõttis teda ära senna, kus parem jäädaw rõõm on. Pärast ema surma ostis Mats veel weikeste sauna omale ja et küs selle peale veel mõne rubla wõlgu jäi, siis ei heitnud meele ära, waid arwas: „külap Sumal aitab edasi!“ Aga ta hoidis kaa, et kopikasgi ilma-asjata ei saanud raisatud, tegi aga luude, müüsi ja tasus wäha haawal, mis oli laenatud; ja ei see olnud kerge! Ika oli palju tarwis, siis lastele, siis wanematele, tuli uus pääw, oli uus mure. Mõnt, kellel kopikas käe, ostab aga, mis meele tuleb, ilma nõuu pidamata, nagu ei oleks kufuul põhja. Ommeti põhi tuleb käte ja ehmatuse süda-

messe, heidab siis hädaga meele ära, hakkab wiinast rõõmu otsima, leiab wiletsust. Nõnda Matsiga ei olnud lugu. Tegi naesega tööd, lapsed, kui üleskaswasid, tegid kaa tööd ja enam käsi, enam jõudu, enam kasu. Piisa teadis, mis mitmel emal teadmata on, iga lapsele wanust mööda ammetit anda: pidid teine teist aitama, isal emal abiks olema ja kofusid häästi, kaswasid üles kui paju wõsund jõe kaldal. Paiskus ei saanud nende ligi. Selge armastus oli kõikide südames ja selle kinnitasid wanemad hea õppetusega; kes pühapäawal ei saanud iriku minema, need lugesid koduTestamendist peatükki, ausid laulu-salmisi ja siis kõnelesid, mis ristiniimesel kasuks kuulda ja rääkida. Kui roog laual oli, tulid õit laua ligi, mite ütsikatsi, waid korraga, ja isa palus: „Issand Jeesus, tule wõõraks ja meie roa õnnista!“ Kui said sõnnud, siis ema luges: „Täname sind, Issa, oled süa annud, ihu hinge eest kaa mured kannud!“ — Lapsed auustasid wanemad häästi ja hoidsid kõige pahanduse eest, mõeldes: pärast räägiwad Jeesusele, kui pahad lapsed oleme, ja see oleks kahju! — Oh et aga kõik wanemad nõnda teeksid, siis lapsed peaksid neljandama käsu enne weel, kui käsu sõnad pähä õppiwad. Kuda wanemad auustawad Jumalat, nõnda lapsed auustawad wanemaid! sest asjast ei sünni kriipsugi ärawaielda. — Seftsamast asjast tuli kaa, et kõik külarahwas Matsi armastasid ja auustasid. Kui nõuu tarwis

oli, ütles mõni: „tahan weel Sua-Matsiga rääkida!“ kinnas nõndasamuti. Mäletan küll weel, et minugi kodu, kui sügise kaapstaid, karduhwolid ja muud sedasugust tarwis oli, mitu korda böldi: kui Sua-Mats tuleb, annan kästu, et muretsseb. Ja Sua-Mats tegi peremeestega kaupa, need siis töiwad maja-tarwidust, aga Matsi waew sai kaa tasutud. Ühe sõnaga bölda: „Sua-Mats oli neile, kessel temaga tegemist, nagu sõbraks! Kui tuli söömaaja tunnil, Matsile anti kausiga suppi ja kui aeg andis, tehti temaga pärast weel juttu.

6. Linna-rahwas on suures hirmus, Sua-Mats on suures õnnes.

Mõni aasta läks nõnda mööda. Mats käis ifa linna wahet iga teisipäawal ja siis pääwa tafa. Aga korraga sai lugu teiseks. Teisipäaw tuli, aga Sua-Mats ei tule. Müüd prõnadel, emandatel ja tüdrukutel oli suur mure. Tüdrukud seisisid uste ees, käed puufas, ega hoolinud sest, et kõõgis leeme-kasrul ülekees ja praad ahjus ärakõrbes, küsisid aga teine teise käest: „Mägid Sua-Matsi? kas temast midagi kuulda?“ Nõnda tüdrukud kuulasid ulitsal, prõuad nõndasamuti kuulasid kõõgist, wartali-prõua weel läffitas raesoldati wälja Matsi otsima; tühi waew puhas! Sua-Mats ei ole kuskil. Müüd kõik lootsid tulewa nädala peale, aga kartes: kas tuleb ehk tulegi enam! pärast on furnud! —

Jälle tuli teisipäev ja waata, Eua-Mats tuli kaa. Waene Mats, pidi sel pääwal küsijatele palju kostma! Jah, igati küsis: „Eua-Mats, kus sa olid? miks sa ei tulnud?“ Aga Eua-Mats ei tahtnud palju rääkida, ei öelnud muud, kui: „olin kotu ära matuksel! Dm-meti pidi ta kaupmehe pröual weneulitsal laiemalt jutustama. See küsis: „keda matsid?“ — „Matsin öe, armas pröua!“ — „Kus teda maeti ja kes sinu öde oli? kuulas teine. Mats wastas: öde oli enne rätsepa N. juures Haapsalus majapidajaks, siis oli tema emandaks, pärast sai leseks, aga suri pea mehe järel ära ja nüüd käisin teda matmas.“ „Kallikene! hüüdis nüüd pröua, see oli sinu öde, sina ta wend, juba sest olen kuulnud: siis sina wist oled pärinud 3000 rubla, mis rätsep N. järeljätanud!“ „Jah, auus pröua, nõnda mulle räägiti!“ kostis Mats. „Aga heldekene! imetles pröua: Kadrina, An, Anu — tüdrukud! kas seda sugust asja olete ilmas kuulnud? 3000 rubla pärinud ja müüb weel luude! Mats tule tupa, herra peab ullu tempu kaa kuulma!“ „Ei, pai pröua, aeg kasi! aga kas nädala pärast jälle luude tarwis? küsis Mats ja pidi minema. Pröua ei wastanud, hüüdis aga ifa oma „heldekese ja kallikese“ ja saatis Matsi pool wägise tupa minema. Herra tuli sel ajal ja Mats pidi oma õnne-lugu rääkima. Ta tegi seda lühidalt nõnda: „Minu öde teenis meie mõisas, aga kui mõisa-wanemad saksa-maale läksid, andsid öele teenistuse-passi.

Sellega teenis ta mitmes kohas, pärast läinud kaa Peterburgi linna ja senna jäänud kaua aega. Siis tema saknad läinud Haapsalusse ujuma ja wõtnud öe oma kaasa, aga sügise öde enam läinud tagasi waid leidnud koha Haapsalus. Nüüd kolm kuud teed kuulsin, et rätsep N. wõtnud teda emandaks ja üleminewal pühapäewal tulid äkitselt sõnumed, et rätsep surnud ja öde suremas; kui tahaksin weel näha, peaksin kiireste senna tulema. Wiibimata läksin, öde elas, aga saime rääkinud sõna kaks, siis heitis hinge. Matsin teda ilusaste maha ja tulin siis aga ära, oli muidugi palju aega wiidetud!“ — „Kallikene! hüüdis jälle pröua, — on see aja-wiitmine, kui inimene saab 3000 rubla? Ja kas sa siis ifa weel jääd Eua-meistriks?“ „Ega raha ole weel käes, kes teab, kas saangi! on minu sugusele wäga palju! kostis mees; aga öölbi küll Haapsalus, et mina olen pärija. Olgu mis on, nüüd weel müüin luude ja kui ma raha ei saa, jään ilma häbita Eua-Matsiks, ei ma ole lua-tegemisest tüdinud. Kui raha saan, noh siis selle ammeti annan teise waesema kätte, ja Jumal andku teisele sedasama õnne, mis mul olnud! Mina siis jään talupojaks, sest ma olen ifa arwanud: kui ma ei oleks Eua-Mats, siis tahaksin olla peremees Mats. Tuleb aeg ja raha, siis tuleb kaa nõu!“ „Oh Mats, ütles pröua nüüd, seda ma ei mõista, raha on peaaegu sinu käes ja käid ommeti jäme rie seljas wangtre ees. Nüüd sul peaks enam rõõmu olema ja teine lusti pidu teise

järel!" „Kallis prüua! vastas Mats, ma kardan, raha lõppeks siis ära enne kui saan! aga rõõmus ma olen südames ja tänan Sumalat!" „Mis rõõm see on, kostis prüua; kui ma sinu naene oleksin, ma sureksin tiidimusest sinu kõrwa!" Mats naeris: „ei, prüua, minu naene seda ei tee! tahab parem minu kõrwas elada! — Ja nüüd jääge Sumalaga!"

Rahwas, kuulsid Matsi refusest, panid imeks. Ja kui nägid, et ta wana wiisi jäi elama, ütlesid muist: ta on rumal! teised: ta on tuim! teised: kahju, et mina ei ole raha saanud, ma tean, mis raha on ja kuida ta kasu saadab. Teised petja nõuuga, arwates, et Mats rumal, meelitafid aegsaste, et ta neile pidi saad ehk tühanded intressi peale laenama. Neile kawalatele wastas Mats: kui raha saan, siis küll ise tarwitan! Möistlikud külas ja linnas ütlesid: Mats on tark mees! hea, et tema raha saanud; küll temast tuleb hea peremees! — Sel ajal kuulutati lehtedes Matsi õe surma ja kutsuti neid, kellel pärija-õigust oleks, koku. Et keegi ei tulnud, siis puhas makseti Matsi kätte.

7. Qua-Matsi wiimsed luad ja wiimne lugu.

Kui Mats koju tuli, rahakot wangrel, nägi naese filmis wet, lõi kartma ja küsis: „noh Riisa! kas oled haige, wõi on teine õnnetus sünninud?" Naene nuttis weel tiik aega, wiimaks ütles: „Eks ma pea nutma!

Nüüd oled rikas mees aga mina ita waene räbal. Nüüd wiist mõtled südames: oh et mul oleks teine naene! Aga seda pean ütleva: olen teinud, palju jõud andis, olen sinuga kannud head ja kurja! Oh ma waene, et Sumal mind enne ära ei forjanud!" Mats seda kuuldes, istus maha ja ütles: „Kuule, Riisa! 30 aastat oleme paaris elanud rahuga ja oli meil üks süda, üks meel. Ei ma ole sind petanud, ei teagi, et oleksin sinuga tapelnud. Nüüd ära sina hakka taplema! Ruda enne elafime, nõnda olgu kaa edespidi! Rahakot ei tule minult ega sinult, seda annab Sumal minule, sinule ja meie lastele! Aga seda ma weel ütlen: kui weel teine kord niisugust tühja nutulaulu sinust kuulen, siis meie rahu on otsas ja hakkad sind petama, kuni paremid mõtted sul tulewad ja nääd, et ma sind armastan. Seda kinnitan sulle, nagu loeksin Piiblimatust. Nüüd tead, tee kuida tahad!" — Naene kuulis ja et Matsi sõna oli mehe sõna, jäi wait; ei nutnud enam selle asja pärast waid elas mehega ühel meelel.

Pea sai Mats perekoha oma külas ja pidi Riisa-pääwal peremeheks hakkama. Waheajal ostis weiksid, hobusid ja muud maja-tarwidust, tegi kaa, kui aega sai, weel lunde. Wiimfel nädalal enne Riisipääwa ehitas ennast pühapääwa riidesse, pani oma hobused wangkrete ete, kaks loorma kenafid lunde peale ja läks linna. Need olid tema wiimsed luad ja wiis neid iga majasse, kus enne tema käest osteti, tofina kingituseks ja nõnda

jättis oma sõbradega Sumalaga. West seisis ta silmis ja oli kurb kui see, kellest suur õn mahajääb.

Nüüd ta jäi peremeheks, tegi tööd kui enne ja kartis Sumalat nõndasamuti ja et ta ise waesust tundis, oli ta käsi ika lahti, neile armu ja abi andma, kes palusid. Oma lapsed kaswatas Sumala kartuses, töös ja palwes; neil olid nüüd küll paremad riided kui enne, aga ika oma tehtud, mite nagu uhkuse lipud. Mats teadis, et uhkuse järel tuleb langgemine. „Lapsed! ütles ta fagedaste, ärge jääge uhkeks mingisuguse asja peale! kes uhke, see on kui linnu-peletaja. Esiotsa linnud kardawad, pärast istuwad ta peale ja sõnniku märk jääb järele!“ Lapsed panid seda tähele ja pidasid meeles. Sumal andis Matsile ja Liisale pitka iga ja palju röömu. Nägid ausaid wäimehi ja häid minijaid, kes armastuses head elu pidasid. Nägid kaa lapse-lapsi, kes nende süles weel mängisid ja kellele wana Mats mõnda rääkis endistest aegadest. Kui Mats ja Liisa praegu elaksid, siis näaksid, et nende suguwõsa neile häbits ei ole. Rõõm on kuulda, et alati tööd ja palwet armastawad ja kindlad on selle peale, mis Taaweti Laul (37, 3) ütleb:

Looda Jehowa peale ja tee head!

Ela oma maal ja toida ennast rahni sees! —

